

Veszélyeztetett nyelvek – elveszett világok

Ostler, Nicholas: Endangered languages – lost worlds. = Contemporary Review, 279. vol. 2001. 1631. no. 349–355. p.

A legjobb és legfrissebb becslések szerint az emberiség minden második hónapban elveszt két nyelvet, és mára mintegy 6500 maradt. Igaz, ez a szám nem tartalmazza a tájnyelveket, dialektusokat. A 6500 nyelv mindegyike különálló, csak az érti igazán, aki az adott nyelvi közegben nőtt fel. Az ilyen nyelveket évezredek óta beszélik, és így váltak elkülönült nyelvekké, generációk százaai csiszolták. A ma beszélt és regisztrált nyelvekből 1700 olyan létezik, amit kevesebb mint tízen használnak – leginkább Ausztráliában és Dél-Amerikában. A jelenkor rohamos kommunikációs és oktatási fejlődése következtében ezek a nyelvek rövid időn belül eltűnnek.

Európában is vannak kihalófélben lévő nyelvek, pl. a „manx” – a Man szigeten élőké, ahol a 20 év alatti lakosságnak csak 1%-a beszéli a helyi nyelvet. – A sokak által beszélt nyelvek használói nem érzékelik a kevesek által beszélt nyelvek problematikáját. Az, hogy európai nyelvek elterjesztését a gyarmatosítás erőszakosan végezte el, a leglátványosabb Indiában és Dél-Amerikában.

Manapság a cél ugyanaz, de a végrehajtás „kommunikációs érdek” és a „humanizmus” talaján áll, az emberek önként tanulják a „nagy” nyelveket, spanyolt, franciát és mindegyiket az angolt, hogy gazdasági, kulturális, társadalmi előnyökhöz jussanak.

A kora-történelmi korokban ötezer és háromezer évvel Kr. e. Közép-Keleten beszélték a hurri, egyiptomi, sumér, elamit, hettita és akkádi nyelveket, melyekből ezen a területen ezer évvel előtte már csak az arab és a perzsa/fárszi maradt fenn.

A „kis” nyelvek eltűnése az általános emberi kultúra vesztesége is. Egy welszi közmondás szerint, „akinek beszélt nyelve nincs, annak szíve sincs”. A kelta nyelv csak töredékesen maradt fenn Írországból és Wales-ből, a mindennapi használatban az angol dominál.

Amikor Macaulay Indiában a közoktatás nyelvének az angolt határozta meg, így érvelt: „Aligha kell ismételni ragaszkodásunkat saját nyelvünkhöz. Az még a nyugati nyelvek között is kiemelkedő ... Biztonsággal mondható, hogy a mai angol nyelvű irodalom nagyobb terjedelmű, mint háromszáz évvel korábban a világ összes nyelvén megjelent irodalom.” (Macaulay: Minute on Education, 1835)

Ebben a szellemben égette el 400 évvel ezelőtt Diego de Landa az összes maja könyvet. A misszionáriusok ma is ösztökélik az ecuadori huaorami indián szülőket, hogy gyerekeiket spanyol iskolába járassák.

A nyelvek halhatatlanok, nem úgy, mint az emberek – de a nyelvek is csak addig élnek, amíg az emberek beszélik azokat.

Minden élő nyelv magába foglal valami analógiát a tudományos paradigmából, a gondolkodás és emlékezet rendszeréből, ami az élet útját könnyíti. Csodálatos az – eltérően a nyugati tudománytól –, hogy ezek a paradigmák különbözőek: a nyelvek a különböző tanulási folyamatok ezreit reprezentálják.

Az internet elterjedése segítheti a kis közösségek ponttól pontig terjedő vagy széles körű kommunikációját, de hozzájárulhat valamelyik „nagy” nyelv (angol) általános használatának rögzítéséhez is. Ez ütközőfelület lehet a „kis” és „nagy” nyelvek között.

A „nagy” nyelvek beszélői soha nem fogják megtudni milyen érzés az, amikor a „kis” nyelveken beszélők általánosan ismert „nagy” nyelven kommunikálnak, majd visszatérnek saját nyelvükhöz, amikor érzéseiket akarják kifejezni.